

Članek Bodi Eko

Irena Rotar: To so največje grožnje za prehransko varnost v prihodnosti

Avtor: Petra Kušar Prepis članka: <https://www.bodieko.si/irena-rotar-to-so-najvecje-groznje-za-prehransko-varnost-v-prihodnosti?shem=d sdf,sharefoc,agadiscover s dl,,sh/x/discover/m1/4>

Irena Rotar, neodvisna aktivistka in predsednica Eko civilne iniciative Slovenije (EKOCI), opozarja, da sprejetje omenjene zakonodaje predstavlja resno grožnjo za vse nas. To bi namreč pomenilo, da hrana z GSO ne bi bila več označena kot taka. Kot sama pravi: »Kupci tako ne bi več vedeli, kaj kupujemo.«

EKOICI s sodelujočimi društvi sicer organizira posvete na temo prehranske varnosti in podobnih vsebin, na katerih so prisotni odločevalci, predstavniki stroke in zainteresirana javnost.

Irena Rotar je delila svoje stališče glede omenjenega zakona, opisala je nevarnosti, ki jih ta prinaša tako za prehransko varnost, slovenskega kmeta kot biotsko raznovrstnost. Opozorila je tudi na pomen lokalno pridobljenih semen in uživanja kakovostne hrane v nepredvidljivih časih, ki prihajajo.

Evropska unija trenutno obravnava predlog zakonodaje o novih genomskih tehnikah pridelave rastlin (NGT-1 in NGT-2) in o patentiranju semen. Predlagatelji pravijo, da je namen zakonodaje pospešiti razvoj odpornejših rastlin in prilagoditev na podnebne spremembe. Za kaj dejansko gre?

Gre za zelo pomembno vprašanje, ki se navezuje na prihodnost hrane. Glede na uradno razlago naj bi nova zakonodaja omogočila hitrejši razvoj rastlin, odpornejših na sušo, bolezni in podnebne spremembe, toda člani EKOCI opozarjamo – kar potrjujejo tudi nekateri strokovnjaki –, da gre v resnici za novo generacijo gensko spremenjenih organizmov, le da se zanje uporablja drugačno poimenovanje. Ni še znano, kakšne bi bile lahko posledice teh organizmov na zdravje ljudi, opraševalcev in tal ter na biodiverzitetu.

Pod pretvezo napredka se brez ustreznega nadzora in jasnega označevanja hrane odpira možnost, da se bodo na prodajnih policah znašle deregulirane gensko spremenjene rastline. Kupci tako ne bomo vedeli, kaj kupujemo.

Ekološki kmetje bodo lahko v prekršku, če bodo sejali svoja semena, semena, pridobljena z novimi genomskimi tehnikami, pa bodo kontaminirala njihove rastline. V tujini veliko kmetij propada, ker multinacionalke tožijo kmete, da sejejo njihova semena.

To pomeni večjo moč agroindustrijskih korporacij nad semeni in prehransko verigo. Hrana vse bolj postaja predmet interesov kapitala, namesto da bi bila naša osnovna pravica.

Glasovanje glede omenjene zakonodaje v Evropskem parlamentu je bilo sprva predvideno 18. maja, vendar je slednje zaradi pritiska javnosti prestavljeno na junij 2026.

V Sloveniji vodi kampanjo, ki jo je podpisalo več kot 40.000 ljudi, Zveza biodinamikov Slovenije, podpira pa jo tudi EKOCI. Plan B za Slovenijo (mreža nevladnih organizacij za trajnostni razvoj) je pripravil platformo, preko katere lahko ljudje pozovejo slovenske EU poslance, da glasujejo proti sprejetju škodljive zakonodaje. Sicer je tudi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano glasovalo proti škodljivemu zakonu, vendar so bili žal preglasovani.

Brez semen ni hrane, če pa nimamo svoje hrane, ne moremo govoriti o prehranski varnosti. Kdor je lastnik semen, ima moč in oblast, zato sta patentiranje semen in gensko spreminjanje rastlin zelo vprašljiva. Tovrstna pridelava bi morala potekati pod posebnimi pogoji in v zaprtih prostorih.

Kakšna je razlika med NGT-1 in NGT-2? Kako ju obravnava predlagana zakonodaja?

Predlog zakonodaje rastline deli v dve skupini. NGT-1 obsega rastline, katerih genske spremembe naj bi bile podobne tistim, ki bi lahko nastale tudi naravno ali s klasičnim žlahtnjenjem. Prav za tovrstne rastline predlagajo bistveno manj nadzora in preverjanja ter celo odpravo obveznega označevanja hrane. NGT-2 vključuje kompleksnejše posege v genom rastlin, zato naj bi za tovrstne rastline še vedno veljala strožja pravila.

Največja težava so prav NGT-1. Če rastline ne bodo ustrezno označene, ljudje ne bodo več vedeli, kaj kupujejo in jedo. Potrošniku se odvzema pravico do izbire. Če bo zakonodaja sprejeta v predlagani obliki, številni izdelki ne bodo več označeni kot gensko spremenjeni, čeprav bodo nastali z novimi genomske tehniki.

To pomeni, da potrošniki ne bodo seznanjeni s poreklom hrane in načinom pridelave. V EKOCI si že od leta 2023 prizadevamo za ozaveščanje o tej problematiki, saj menimo, da ima vsak človek pravico vedeti, kaj kupuje in kaj je na njegovem krožniku. Tako se lahko odloči, ali bo zaužil hrano, pridelano na zdrav način, ali tako, za katero še ni raziskano, kako vpliva na ljudi in naravo. Transparentnost mora ostati temelj prehranske varnosti.

Ali lahko sprejetje te zakonodaje na kakršenkoli način škodi slovenskemu kmetu?

Slovensko kmetijstvo temelji predvsem na manjših družinskih kmetijah, lokalnemu znanju in sobivanju z naravo. Če bodo trg preplavila patentirana semena velikih korporacij, bodo naši kmetje postajali vse bolj odvisni od nakupa semen in tehnologij iz tujine. S tem se bodo povečali vhodni stroški pridelave, kar se bo odražalo tudi v višjih cenah hrane. Ekološki kmetje bodo izgubili tržno prednost, saj obstaja velika verjetnost, da se rastline iz ekološke pridelave v času opraševanja okužijo z rastlinami s sosednje njive, kjer bi rasle gensko spremenjene rastline.

Med testiranjem ekoloških pridelkov bi tako lahko zaznali prisotnost gensko spremenjenih organizmov, ki so v ekološki pridelavi prepovedani. To bi lahko v javnosti sprožilo nezaupanje v ekološko pridelavo, s tem pa dolgoročno uničenje sonaravnega kmetijstva in ohranjanja narave.

Posledice sprejetja omenjene zakonodaje bi se torej lahko odražale v višjih stroških, manjši stopnji samostojnosti in izgubi prehranske suverenosti Slovenije. Ko enkrat nimaš več svojih semen, s tem izgubiš tudi del svobode.

Kako bi lahko sprejetje nove zakonodaje vplivalo na biotsko raznovrstnost in na naravo?

Geopolitične, podnebne in gospodarske razmere nas silijo k temeljitemu razmisleku o prihodnosti, ki jo bo zaznamoval boj za hrano, naravne vire in suverenost.

Biotska raznovrstnost je temelj življenja. Odpornost narave je pogojena z raznolikostjo bitij, ki jo sestavljajo. Če prehranski sistem temelji le na nekaj enoletnih sortah, postane zelo ranljiv.

Iz tujine lahko slišimo zgodbe o uničenih poljih, saj je tovrstna pridelava povezana z nenehnim kupovanjem semen in uporabo pesticidov, zaradi česar prihaja do trajnega uničenja prsti in podtalnice. Zaradi intenzivnega kmetovanja smo izgubili že veliko rastlinskih in živalskih vrst, s sprejetjem omenjene zakonodaje pa bi se težave še poglobile. V EKOCI opozarjamo, da se lahko zaradi uporabe gensko spremenjenih rastlin dolgoročno zmanjša raznovrstnost živih organizmov.

S tem bi lahko izgubili avtohtone sorte, ki so bile stoletja prilagojene našemu prostoru, podnebjju in prebivalstvu. Lokalna semena so namreč najbolj odporna in prilagojena domačemu okolju.

Zakaj se v glavnih medijih o tej temi skoraj ne govori?

Tema je zahtevna, hkrati pa posega v velike gospodarske interese. Hrana je danes velik posel. Posledično žal vprašanja, ki se nanašajo na prehransko varnost, semena in samooskrbo, pogosto niso predmet javne razprave.

Številni mediji so financirani s strani največjih semenarskih hiš ter fitofarmaceutskih in farmacevtskih podjetij – tako je krog sklenjen. Veliko strokovnjakov, ki delajo na projektih, je vezanih na rezultate, ki jih naročniki od njih pričakujejo. Posledično rezultati znanstvenih raziskav velikokrat niso verodostojni. Veliko znanstvenikov določene problematike ne razišče do konca, zato je zakonodaja pogosto sprejeta na podlagi pomanjkljivih podatkov. Tako je tudi v primeru omenjene zakonodaje.

Številni primeri kažejo, da je znanost *prodana*. Kapital žal pogosto prevlada nad etiko, ekologijo, znanjem, poštenjem ter težnjo poskrbeti za dobrobit ljudi in okolja.

Akterji, ki imajo v rokah veliko kapitala, z lobisti vplivajo na sprejem zakonodaje, poleg tega pa vplivajo tudi na kmetijske svetovalce in kmete. V kmetijskih trgovinah tako velikokrat ne prodajajo slovenskih semen. Prodajalci ne poznajo razlik med slovenskimi semeni, ki bi lahko uspevala brez uporabe fitofarmaceutskih sredstev, in semeni, ki prihajajo od drugod in niso prilagojena našemu okolju. Dolgoročni učinki intenzivne pridelave hrane na naravo so pogosto zamolčani.

Kmetijske organizacije in trgovine so pogosto sponzorirane s strani mega korporacij. Tako kmete na ekskurzijah, pogostitvah in izletih, ki jih pogosto organizirajo kmetijske svetovalnice, navdušujejo nad patentiranimi semeni. Kmetje se večinoma ne zavedajo, da bodo morali skupaj s takšnimi semeni kupiti tudi priporočena gnojila in fitofarmaceutska sredstva, da bodo imeli obljubljen donos. Poleg tega bodo morali vsako leto kupiti nova semena.

Do sedaj je bila intenzivna kmetijska pridelava pogojena z nakupom traktorjev in priključkov, v sodobnem času pa z robotizacijo in digitalizacijo. Vse to zmanjšuje konkurenčnost kmetij, povečuje stroške pridelave, povzroča rast cen hrane in propad manjših kmetih. Posledično se zmanjšujeta tudi stopnja samooskrbe in prehranska varnost.

Na kmetijskih srednjih in visokih šolah predmeta Semenarstvo praktično ni. Gre torej za popoln krogotok neznanja, koruptivnosti in aktivnosti na področju prehranske varnosti, ki jih poganja kapital. To se odraža v tem, da je vsak 10. Zemljan lačen, čeprav je na svetu več hrane, kot jo človeštvo potrebuje. Kar 80 odstotkov hrane, ki je na voljo v Sloveniji, pa je uvožene.

Foto. Udeleženci posveta

Kakšne so potencialne nevarnosti uživanja hrane z GSO na naše zdravje? Je bilo to v kakšnih raziskavah podrobneje preučeno?

V EKOCI poudarjamo previdnostno načelo. Menimo, da dolgoročni učinki novih genomskih tehnik še niso dovolj dobro raziskani, prav tako pa ne vplivi, ki bi bili lahko zaznani skozi več generacij.

Zagovorniki tovrstnih tehnik sicer trdijo, da ni dokazov, da bi bili trenutno odobreni GSO škodljivi, vendar v zvezi s tem ostaja veliko odprtih vprašanj. Poleg same genske tehnologije je problematičen tudi celoten agroindustrijski model, ki je povezan z uporabo pesticidov, osiromašenjem tal in z industrijsko pridelavo hrane.

Človekovo zdravje in narava sta preveč dragocena, da bi eksperimentirali, če v nekaj nismo povsem prepričani. Potrebne so dodatne raziskave, ki bodo dale boljši vpogled v to, kaj nam lahko uživanje in pridelava tovrstnih rastlin prinese na dolgi rok.

EKOICI s somišljeniki sicer podpira napredek, vendar se zavzemamo za to, da se takšne rastline najprej podvrže dolgoletnemu testiranju v zaprtih prostorih in na lokacijsko omejenemu območju.

Kdaj naj bi bila zakonodaja predvidoma sprejeta in od česa je odvisen razplet? Kaj lahko naredimo, da bi preprečili sprejetje slednje?

O zakonodaji še vedno potekajo razprave med Evropsko komisijo, Evropskim parlamentom in državami članicami. Glasovanje o tej temi je bilo ponovno preloženo – in sicer na julij. Razplet bo odvisen tudi od pritiska javnosti.

Ljudje nismo nemočni. Pomembno je, da se informiramo, širimo informacije, podpiramo lokalne pridelovalce, sodelujemo v civilnih pobudah ter damo odločevalcem vedeti, da želimo pregledno in varno prehransko politiko.

Vsak posameznik lahko prispeva k spremembi z aktivnim vključevanjem in z izvajanjem pritiskov na odločevalce. Oblast dela to, kar želi ljudstvo – a ljudje po navadi ne povedo, kaj si želijo. V trgovinah zahtevajmo slovenska semena in živila, na embalaži katerih bo jasno navedeno, kaj vsebujejo.

Pri svojem delu se zelo zavzimate za lokalno pridelana semena. Kako ogrožena so slednja po vašem mnenju in zakaj izginjajo?

V zadnjih desetletjih smo izgubili velik del domačih semen (več kot 80 odstotkov). Razlogi za to so industrializacija kmetijstva, globalizacija trga in širjenje hibridnih semen, ki jih ni mogoče ohranjati za naslednje generacije.

V vseslovenskem gibanju Oskrbimo Slovenijo – Štafeta semen si že od leta 2012 s somišljeniki prizadevamo za ohranjanje slovenskih semen. V te namene sodelujemo tudi s šolami in vrtci.

Med drugim nam je uspelo, da je slovenska vlada ob prodaji Semenarne Ljubljana tujemu kupcu, ki je podaljšana roka Monsanto (Bayerja), izvzela ptujski žlahtniteljski center iz prodajne pogodbe in ga prinesla na slovensko gensko banko Kmetijski inštitut Slovenije, s čimer je ta ostal v državni lasti.

Odločevalcem ves čas pošiljamo pobude, da naj vzpostavijo semenarsko panogo in državne rezerve za vsaj 50 rastlin, ki jih nujno potrebujemo za prehransko varnost tudi v državnih rezervah. Veseli smo, da je od letos dalje možno kupiti vsaj nekaj slovenskih semen, ki so semenjena v Sloveniji in prilagojena lokalnemu okolju, poleg tega pa so primerna za sonaravno pridelavo.

Seme pa ni le blago. Gre tudi za dediščino in znanje, ki ima velik vpliv na suverenost države in prihodnost naroda.

Zato v okviru projektov, kot je Štafeta semen, spodbujamo izmenjavo domačih semen in ohranjanje starih sort, ki se sprti prilagajajo tudi

podnebnim spremembam. V te namene se po Sloveniji širijo semenske knjižnice.

Zakaj ni vseeno, od kod pridejo semena, in zakaj bi se moral slovenski kmet odločiti za sajenje slovenskih semen?

Lokalna semena so prilagojena našemu podnebjju, zemlji in načinu pridelave. Pogosto bolje uspevajo brez intenzivne uporabe kemičnih sredstev in so odpornejša na lokalne razmere.

Če izgubimo domača semena, postanemo popolnoma odvisni od globalnega trga, zato pravimo, da je seme strateška dobrina. Brez lastnih semen ni prehranske suverenosti.

Zdi se, da je kakovostno hrano čedalje težje dobiti, slednja pa postaja tudi vse dražja. Zakaj je tako pomembno jesti kakovostna živila in po katerih kriterijih naj se ravnamo pri izbiri slednjih?

Hrana neposredno vpliva na naše zdravje, energijo in kakovost življenja. Danes je veliko hrane industrijsko predelane, osiromašene in prepeljane na dolge razdalje.

Ljudem priporočamo uživanje lokalne, sezonske in čim manj predelane hrane. Pomembno je poznati pridelovalca, podpirati slovenske kmete in izbirati živila, pridelana na sonaraven način.

S tem ne skrbimo le za svoje zdravje, ampak tudi za prihodnost slovenskega podeželja. Nujno bi potrebovali lastno trgovsko verigo od kmeta do kupca preko Zadružne zveze Slovenije, ki bi oskrbovala tudi javne naročnike.

Katere največje grožnje na področju prehranske varnosti se po vašem mnenju obetajo v prihodnjih letih? Kakšne so rešitve?

Največje grožnje bodo podnebne spremembe, izguba biotske raznovrstnosti, odvisnost od globalnih prehranskih verig, patentiranje semen in zmanjševanje samooskrbe.

Na voljo pa so tudi rešitve, kot so lokalna samooskrba, ohranjanje domačih semen, podpora malih kmetov, krajše prehranske verige in povezovanje ljudi. Medtem ko bo veliko delovnih mest zaradi robotizacije in umetne inteligence izgubljenih, ostajata agroživilska panoga in možnost življenja na podeželju glavni strateški dobrini za preživetje Slovencev.

Ozaveščeni ljudje bodo znali ohraniti slovensko zemljo in poskrbeti za lastno suverenost, kajti hrana je poleg vode in zemlje ključno strateško orožje. Pri tem bodo pomembno vlogo igrali zahtevni kupci, aktivni državljani in pošteni strokovnjaki. Ključno je zavedanje, da moramo sedaj poskrbeti za lastno preživetje in prehransko varnost v prihodnosti.

Povezovanje s kmeti, plačilo z gotovino in samooskrba bodo tlakovali pot preživetja tudi v času nepredvidljivih razmer, daljših izpadov elektrike in hekerskih napadov, ko ne bomo mogli kupiti ničesar. Zna se namreč zgoditi, da prihodnost ne bo tako rožnata, kot bi si želeli.

Prehranska varnost se začne pri semenu. Če bomo ohranili znanje, zemljo, semena in sodelovanje med ljudmi, bomo lahko ohranili tudi svobodo in zdravje prihodnjih generacij.